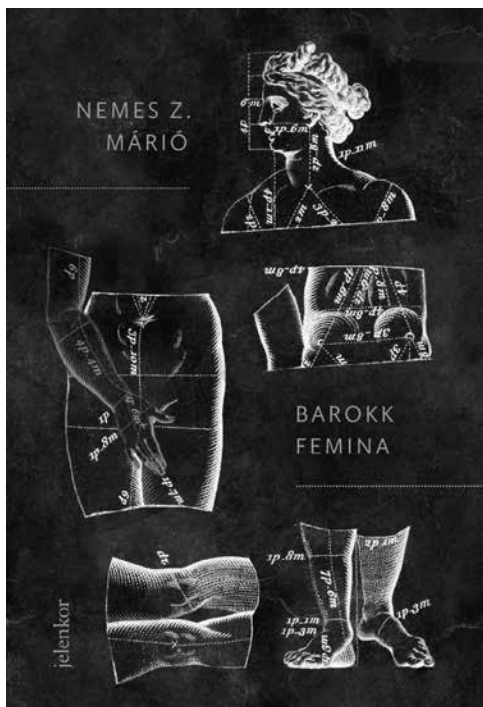


Alkalmi magyarázatok Zoliról

(Nemes Z. Márió: Barokk Femina)

„Ez már egy másik nyelv és párhuzam,
amiben nem vagyok kifejezhető.”¹



Nemes Z. Márió új kötete, a *Barokk Femina* aféle lírai napló vagy memoár, amely 2006. szeptember 4. és 2006. október 23. közötti *dolgok*at rögzít. Nemcsak műfaja, hanem referenciái és intertextusai miatt is roppant személyes szöveg. Ez akkor is így van, ha NZM egyébként hibridizáló, karneváli, neoszürrealista versnyelve ezt jól leplezi is. Ráadásul a versekben vannak kapitálissal kiugratott szavak, amelyek az ALAPNYELV szavaiként ritkábban-gyakrabban ismétlődnek a kötetben – a teljesség igénye nélkül például HAZUGSÁG, FALUTELJESSÉG, JUDITOK, EREKCIÓ, VÉR, IRODALOM, MAGYARÁZATOK, NÉP, ROHADÓ, BAROKK, NAGY STÍLUS, IRÉNKE NÉNI, TELEP –, ezeknek a jelenléte valamiféle kódra enged következtetni. Némelyikük könnyen felismerhető vagy kikövetkeztethető, ráadásul – úgy érezhetjük – a szerző folyton kihívó nyomokat hagy. Vannak például NZM költői pályájának ismeretében könnyen felfejthető monogramok is: B(ajtai) A(ndrás), D(eres) K(ornélia), D(unajcsik) M(átyás), K(rusovszky) D(énes), P(álffy) A(ndrás) G(ergely), P(ollágh) P(éter). A kiemelt szavak önkényesen hozzárendelt, kataraktikus jelentése általában a kontextusból legalábbis megsejthető. (Például P. A. G. lakását „alapvetően VEDLÉSRE használtuk. [...] Hívhatjuk ezt műhelymunkának is” – 47. Vagyis a VEDLÉSNEK a versírásához lehet köze, pláne ha követjük azt az NZM-i világhoz illeszkedő logikát, miszerint minden alkotás *abjekt*). Ugyanakkor – hasonlóan Kassák Lajos számozott költeményeihez, illetve azok „szemantikai tégláihoz” (visszatérő alapfogalmihoz) – valójában nem igazán van e szavaknak állandósítható, következetes metaforikus jelentése, jelentésmezőjüket minden versben, minden újabb olvasáskor be kell keríteni. Ennek alighanem az is oka, hogy maguk a *deszmiotizált* jelek más és más módon válnak

az ALAPNYELV részévé. Ugyanakkor a kódfejtés hübriszének nehéz ellenállni, már csak azért is, mert ha nem teszünk kísérletet az értelmezésre, akkor (jó esetben) csupán a szürrealista mondatok szépségével találjuk szembe magunkat. „Mert itt dobog a PÁVIÁNNÓ, / JUDITOK papnői karától felszentelve, feneke / alatt sűrű VÉRlavór” (31.).

Az értelmező tehát mégiscsak arra kényszerül, hogy – legalább részlegesen – kikutassa és felvázolja kontextusuk, hogy felfejtse a szöveg referenciáit és utalásait. Az ímént már feloldottam néhány monogramot. Ők kivétel nélkül az egykori TELEPNEK, annak a 2005 és 2009 között működő költői csoportnak a tagjai, amelynek NZM is meghatározó tagja volt. A *Barokk Femina* fókuszában álló időszak azért is fontos, mert ekkor, 2006 őszén jelent meg NZM első kötete, az *Alkalmi magyarázatok a húsról*. (Egyébként – mint az szövegem mottójából is látszik – a *Barokk Femina* az első kötet egyik versének címe volt, onnan vándorolt át ide, számos más idézet és allúzió társaságában.) Az a kötet szintén meglehetősen személyes-alanyi líra volt, ám az abszurd, szürrealis költői nyelv már akkor is ereje teljében mutatkozott meg. Tematikus fókuszában egy szerelem és egy szakítás állt – Szabó Lőrincet és/vagy József Attilát idézően pszichopatologikus, baljós fényben. Ezt így kommentálja az új kötet: „A MAGYARÁZATOKBAN akartalak eltüntetni, mert / azt hittem, elég ledarálni valakit, hogy kihúzzuk / a fogát, pedig a fog a halál után is tovább nő, / egyre hevesebben tola-kszik kifelé, illetve / befelé is egyszerűsre, mert átszűrja a koponyát, / hogy az egyetlen gondolat-tá váljon, amit kihordani / érdemes. Ezzel ejtettél teherbe engem is” (14.). Később: „Sokan megkérdezték a napokban, milyen a kezemben / tartanom a MAGYARÁZATOKAT. Mintha a tiéd helyett / egy absztrakt lábat fognék, mert a kéz állandó botrány” (45.). A JUDITOK szintén ismerhető(k) a MAGYARÁZATOKBÓL, egy értelmezéslehetőség szerint a személynév többes számba tétele lehet általánosítás, jelentheti egyszerűen a potenciális barátnőket, szerelmeket vagy egyszerűen a nőket mint vágtyárgyakat, ám bizonyos versszituációkban – ahol a többes számú szó és a mondatok egyes számú grammatikája rendre egymásnak feszül – mintha mégiscsak egyvalakire vonatkozna.

Az utóbbi olvasásmódot támogatja, hogy a *Barokk Femina* lírai naplójában foglalt *dolgok* bizony nem mindig egyszerű naplóbejegyzések. A szövegrészek a jelen vagy közelmúlt elmondása és a múltra való visszaemlékezés között ingadoznak egyfelől. Másfelől a történéseket gyakran mániákus gondolatfutatok vagy képzelgések (?) váltják fel, a lírai beszéd folyton eltérő, amit ráadásul nemegyszer metarefektív kommentárok is tarkítanak. Illetve nemcsak a JUDITOK többszöröződik, hanem Zoli, Zoli-Zoli és Zoli-Zoli-Zoli (stb.) is. (Egyet tippelhet a kedves olvasó, hogy a szerző nevében a Z. mit is takar.) Elképzelhetőnek tűnik itt tehát egy skizoid helyzet, amelynek a névtöbbszörözés egyik tünete. „Nem találtam szavakat, hát idéztem, bár csak / a hang jön, ami csodálatos, de ez (a) MESSZE / nem a nyelv, hanem kitines pinád, mely örök / zümmögés. Így daloláztam. Persze lefűleltek, / rögzítettek és visz-szajáztottak, miközben a / mentőt várták, hogy



Mohácsi Balázs
(1990) költő, kritikus,
a *Jelenkor* és a *Versum*
szerkesztője, Pécssettél.

állami erővel / a FELVILÁGOSÍTÁS elé hurcoljanak” (21.). Majd: „Mióta elkaptak, heti rendszerességgel / FELVILÁGOSÍTÁSRA kell járnom. / Váltjuk egymást Zolival, de még így is / elég nehéz elviselni” (22.). A FELVILÁGOSÍTÁSON – ami *ehelyütt* talán pszichiátria? – találkozik a lírai én és Zoli IRÉNKE NÉNIVEL, aki szintén kettőzött alak: „A gégemikrofon miatt nem mindig lehet érteni, / amit mond, de én nagyon szeretem statikus / zörejeit, mintha egy idegen gyomor beszélne / a fejből” (24.).

Mindennek fényében az NZM megelőző kötetét idéző részletek (például „Játszódik mindez Pápán az ezredforduló / környékén. Ez a dukátus, az éretlen herceg birodalma. / Apjától kapta, hogy kiélhesse kamaszszadizmusát, / mielőtt még az ország élére kerül, hogy majdan / bölcs uralkodóként rendelkezzen vallásháborút” – 16.; vagy: „A BAROKK hosszan készülődött. Voltak már / próbálkozások. 1998 és 2002 közt, copf stílus / formájában, már majdnem bekebelezte az egész / vármegyét, de a copf nem volt kompatibilis a / libidóval, ezért a hercegprimásnak akkor még / ki kellett egyeznie a húsgyárral” – 49.) már kevésbé valamifajta hibrid, karneváli, pseudohistorikus versvilágot festenek – sokkal inkább egy pszichopatologikus világtérkép tüneteként tűnnek fel. Ugyanakkor ez az összefüggés visszamenőleg is jóval személyesebbé írja újra *A hercegprimás elsírja magát* kötetét, hiszen a hercegprimást már nem tudjuk nem Zoli és/vagy a lírai én alakváltozataként olvasni. S mivel értelmezésében az előző kötet legfontosabb fejleménye a pseudohistorikus kvázi-példázatokban manifesztálódó politizálódás volt, a kötetet és annak címét fordíthatjuk egyszerűen úgy, hogy a hercegprimás, avagy a lírai én, avagy Nemes Z. Márió szomorkodik az ország állapota felett.

Itt jutunk el a *Barokk Femina* újabb kontextusához, a 2006-os őszi eseményekhez: az őszödi beszéd nyilvánosságra kerüléséhez, a tüntetés-sorozathoz, a tévészékház szeptember 19-i ostromához, illetve az október 23-i zavargásokhoz. Ám joggal teszi szavá mind Pintér Dóra,² mind Vida Kamilla,³ hogy ez nem annyira hangsúlyos, mint ahogyan arra a kötet hátsó borítóján olvasható szerkesztői ajánlóból következtethetnénk. Ennek az oka, hogy ezek az események jóformán teljesen feloldódnak a pszichotikus karneváli fennforgásban és a mániákus monológokban. Illetve mintha a lírai én az ígértnél távolabbról szemlélné az eseményeket. Voltaképpen csak a tévéostromra – „Ha a tévében a tévéostromot nézem, akkor a tévé / ostromol, engem tipornak vagy ERŐSZAK vagyok” (29.) – és az október 23-i tüntetésre lehet egyértelműen ráismerni, amikor az IRÉNKE NÉNIT temető tömeg összekeveredik a tüntetőkkel, illetve „az oszlató kötelékek mégis ráolták a tömeget az ULTRÁKRA” (85.). Ami pedig a kötet általában vett politikai kiszólásait illeti, Vida Kamilla joggal jegyzi meg, hogy ezek sokszor megmaradnak a jobboldalon történő receptszerű élcelődésnél. Jóllehet ennek ugyanúgy joggal ellene vethetjük, hogy ez organikus része a karneváli versvilágnak

vagy szükségszerű következménye a lírai én mániakusságának, ami miatt megbízhatatlan (el)beszélőnek kell elkönyvelnünk. Ha pedig e jócskán relativizáló körülményeket figyelembe vesszük, aligha marasztalhatjuk el a *Barokk Feminát* azzal a kritikával, hogy a 2006-os őszi események redukzív képével szolgál.

És hadd nyissak még egy kontextust. Fehér Renátó nyilatkozta a következőket egy interjúban a TELEP költőire, mindenekelőtt Krusovszky Dénesre és NZM-re célozva. „A permanens paradigmaváltás gyanút kelt bennem. Hogy itt minden héten lezárul, folytathatatlanak nyilvánítatik valamilyen (lírai) hagyomány. Hogy lassan csak az egyre bizonytalanabb körvonalú test(em) A Releváns Költői Téma. Hogy a miniszterelnök, Ceaușescu kivégzése, az itt-és-most nem lehet se metafora, se progresszív költői probléma, csak a gyerekkoromban látott horror sokkja. De a TV-székház ostroma az én horrorom, nekem az volt az egyik első (gyomorszájon vágó) inspiráció, és tényleg tök rendben van, ha másnak meg a *Hullajó* vagy a *Tortúra*. Közben meg valójában ezekben a nagyszerű költészetekben is változnak a fókuszok, nyílnak a blendék és a szabadság téri virágok, anélkül, hogy ezt bárki megkövetelné.”⁴ Emlékeim szerint az idézett mondatok nagy port vertek az online térben, mégsem emiatt citálom ide a részletet, hanem azért, mert jól mutatja, mennyi minden történt és változott (hogy milyen tágra nyíltak a bizonyos blendék és virágok) a két-ezer-tíz-es évek magyar irodalmában – különösen NZM költészetében.

A *Barokk Femina* érdeme, hogy szintézisét adja az eddigi NZM-életműnek, ugyanakkor MAGYARÁZATOKAT fűz hozzá, mindenekelőtt az *Alkalmi magyarázatok a húsról* kötetéhez, de a *Bauxithoz* és *A hercegprimás elsírja magát*hoz is (a jövő filológusai jócskán lubickolhatnak még a fentieknél kevésbé egyértelmű vagy e kritika gondolatmenetébe nem illeszkedő textuális kapcsok és allúziók felfejtésében, hogy a József Attila-, Szabó Lőrinc-, Ladányi Mihály-, Kassák- és egyéb allúziókat épp csak megemlítsük). Ám elképzelésem sincs, merre haladhat tovább az életmű – bár kíváncsian várom. Úgy tűnik ugyanis, mintha a közelmúlt közéleti eseményeinek tárgyalására kevésbé lenne alkalmas ez a neoszürreális poétika, sokkal jobban áll neki az előző kötet pseudohistorikus példázatosága (azt hiszem, ez akkor is kijelenthető, ha egyébként itt a tematikai fókusz véleményem szerint hangsúlyosan a lírai énen volt, és labilis pszichéjének hányattatásaihoz csupán kulisszaként szolgáltak a 2006. őszi zavargások). Közben már megjelentek *Femina-kommentárok*,⁵ ezek részben kiegészítik, részben valóban metaperspektívából kommentálják az új kötetet – ám ez az anyag egyelőre inkább a kötetből ki-maradt zárlatnak tűnik.

(Jelenkor Kiadó, 2019)
Mohácsi Balázs

- 1 NEMES Z. Márió 2006. *Barokk Femina*. In: *Alkalmi magyarázatok a húsról*. József Attila Kör–L'Harmattan, Budapest, 51.
- 2 PINTÉR Dóra 2019. Ön- és közmarcangolás. In: *Műút*, <https://www.muut.hu/archivum/33722> (a letöltés ideje: 2020. 02. 15.)
- 3 VIDA Kamilla 2020. január 3. Engedjük szabadon. In: *Élet és Irodalom*, <https://www.es.hu/cikk/2020-01-03/vida-kamilla/engedjuk-szabadon.html> (a letöltés ideje: 2020. 02. 15.)
- 4 FEHÉR Renátó 2014. július 14. A TV-székház ostroma az én horrorom. In: *Litera*, <https://litera.hu/magazin/interju/feher-renato-a-tv-szekhaz-ostroma-az-en-horrorom.html> (a letöltés ideje: 2020. 02. 15.)
- 5 Lásd az *Alföld*, illetve a *Kalligram* 2019. novemberi lapszámain.